

Hild Viktor és Kiss József emlékére

A Jászság kapuja, Jászfényszaru

Régészeti tanulmányok Jászfényszaruról

A kötet a Jászfényszaruért Alapítvány megalakulásának
negyedszázados jubileuma alkalmából jelent meg.

Jászfényszaru
2019

Szerkesztette:
Gulyás András Zoltán

Társszerkesztő:
Tóth Tibor

Nyelvi lektor:
Botkáné Sárközi Ildikó (93–124. oldal)
Kotánné Kovács Tímea

A kötet megjelenését támogatták:
Jászfényszaru Város Önkormányzata
Jászfényszaru Ipari Centrum Kft.
Jászfényszaruért Alapítvány
Fényszaruiai Baráti Egyesülete
Szűcs Mihály Huszárbandérium
Sándor Csilla, Budaörs
Zielbauer János, Budapest
és a könyv előfizetői

A címlapon:
Kulcstartó
Bronzból öntött szerelmespárt ábrázoló gótikus kulcstartó része.
XV. század, Jászfényszaru–Szeméttelap I.
Fotó: Gulyás András Zoltán

ISBN 978-615-80885-2-7

Felelős kiadó:
Mészáros László
Dr. Voller Erika
Jászfényszaruért Alapítvány kuratóriumának elnöke

Dokumentumszerkesztés:
Bagi László

Készült:
Prime Rate Kft. Budapest

Tartalomjegyzék

A kötet szerzői	3
Tartalomjegyzék	4
Dr. Selmeczi László: A Jászság kapuja, Jászfényszaru: Régészeti leletek, kulturális emlékek Jászfényszaruról	5
Dr. Langó Péter: Jászfényszaru régészeti kutatása	9
Gutay Mónika – Gulyás András Zoltán – Kerékgyártó Gyula: Paleolitikus lelőhelyek a Jászságban	18
Gutay Mónika – Gulyás András Zoltán – Kerékgyártó Gyula: Felső paleolitikus, Epigravettien vadásztelep Jászfényszaru–Szeméttelap I. lelőhelyen	26
F. Kovács Péter – Gulyás András Zoltán – Mali Péter: A mai Jászfényszaru vidéke az őskorban	30
Dr. Masek Zsófia: Jászfényszaru és környékének római kori régészeti emlékei	46
Skriba Péter – Larsson Nicklas: Szarmaták a 32. út mentén. Jászfényszaru–Hatvani-határ és Jászfényszaru–Pipis-halom lelőhelyek	79
Gulyás András Zoltán – Dr. Masek Zsófia: Jászfényszaru–Szeméttelap I. (Jászfényszaru–Nagy-Agyagos) lelőhely bemutatása	89
Dr. Farkas Kristóf Vince: A szarmata sánc-árokrendszer és Jászfényszaru	93
Dr. Madaras László: Az avar kor a Jászságban (567/568 – IX. század első évtizedei)	103
Schilling László: Avar kori temetőrészlet Jászfényszaru–Csépe-lapos II. lelőhelyről	113
Búr Luca: Jászfényszaru–Csépe-lapos II. avar kori temetőrészlet antropológiai elemzése	120
Dr. Langó Péter: 10. századi emlékek Jászfényszaru határából	125
Bíró Gyöngyvér: A mai Jászfényszaru területe az Árpád-korban	134
Dr. Selmeczi László: A jászok	155
Polgár Zoltán: Jászfényszaru–Gyékényes II.	185
F. Kovács Péter – Dr. Hoppál Krisztina: Jászfényszaru–Gyékényes IV. szarmata lelőhely	186
F. Kovács Péter – Gulyás András Zoltán: Jászfényszaru–Béke Tsz Árpád-kori lelőhely	187
Katalógus	189
Színes mellékletek	213
Mészáros László – Tóth Tibor: Jászfényszaruért Alapítvány tevékenysége – negyedszázad a városért, Jászfényszaruért 1994–2019	225

BÍRÓ GYÖNGYVÉR
A mai Jászfényszaru területe az Árpád-korban¹

I. Történeti áttekintés

Méltán tarthatjuk a magyar történelem egyik legjelentősebb korszakának az Árpád-kor időszakát. Az Árpád fejedelem nevét viselő nemzeti dinasztiánk² a 9. századtól egészen 1301-ig – III. András haláláig, s ezáltal az Árpád-ház férfiágon történő kihalásáig – meghatározó szerepet töltött be a magyar nép életében. Árpád fejedelem ükunokája, I. (Szent) István király (997-től fejedelem, majd 1000 és 1038 között király) hozta létre a Magyar Királyságot, mely a középkor közép-európai történetének egyik fontos résztvevőjévé vált.

I. István államalapítói munkájának egyik jelentős eredménye a feltehetően német hatást tükröző közigazgatási rendszer létrehozása, melynek alapját az ispánok (*comes*) által irányított vármegyék képezték.³ A 11. század elején a mai Jászfényszaru területe Visegrád és Újvár megye határán helyezkedett el.^{4a}

Szent István uralkodása alatt került sor a nyugati kereszténység felvételére, s a keresztény egyházrendszer kiépítésére, melyre vonatkozóan több cikkely is található törvénykönyveiben.^{4b} A kereszténység terjedését a különböző szerzetesrendek térítő tevékenysége is elősegítette. A 10–11. század fordulóján érkeztek a nyugati és a keleti szerzetesség első csoportjai, a bencések és a baziliták. A 11. században a premonstreiek, majd később a ciszterciek jelentek meg hazánk területén. Még a tatárjárás előtt megtelepedtek nálunk a domonkosok és a ferencesek, illetve azt követően más kisebb rendek is feltűntek. A magyar alapítású pálos rend kialakulásának folyamata is a 13. század közepétől kezdődött meg.⁵ Azonban a magyar nép mindennapi életét érintő átalakulás – a Kárpát-medencében történő letelepedés, a pogány hiedelemvilág elhagyása, illetve a keresztény hitelvek követése – nem volt minden esetben problémamentes az Árpád-kor korai időszakában. Még I. István király uralkodását követően is voltak pogánylázadások, ugyanis a korábbi hagyományok nem tűntek el nyom nélkül egyik napról a másikra, ahogyan erre I. (Szent) László (1077–1095) és Könyves Kálmán (1095–1116) törvényei,⁶ valamint a régészeti kutatások eredményei is utalnak.⁷ A keresztény térítés végül mindenkit elért, és ennek hatására a Jászság területén is megjelentek a korszakra jellemző templom körüli temetők.⁸

A feudális keresztény monarchiává átalakuló Magyar Nagyfejedelemség a 11–12. századra

¹ Az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-19-3 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának szakmai támogatásával készült.

² Az Árpádok családfája: KRISTÓ GY. 1998. 304–308.

³ KRISTÓ GY. 1998. 101–107.

^{4a} KRISTÓ GY. 1998. térképe alapján.

^{4b} KRISTÓ GY. 1998. 96, 109–110.

⁵ LASZLOVSZKY J. 2003. 372–373.

⁶ ÍF 2006. Szent László I. törvénykönyve 22. cikkely, Kálmán I. törvénykönyve 60. cikkely, Az ún. I. esztergomi zsinat határozatai 7. kapitulum; KOVÁCS L. 2013. 232–233.

⁷ LASZLOVSZKY J. 1982. 76; KOVÁCS L. 2013. 236.

⁸ LANGÓ P. 2006. 81.

Európa prosperáló hatalmává fejlődött, amelynek önállóságát az idegen hatalmak sem kérdőjelezték meg⁹ – ezt a virágkort törte ketté a IV. Béla (1235–1270) uralkodása alatt bekövetkezett tatárjárás. A mongolok támadása – a hódító, területfoglaló szándékon túl – részben a kunok 1239-es befogadásával is összefüggésben állt, mivel a mongolok nem nézték jó szemmel, hogy a magyar király befogadta a szolgálóknak tekintett, s fennhatóságuk alól megszökött kunokat.¹⁰ A nomád életmódot folytató, nagyállattartó, pogány kunok nem tudtak beilleszkedni az állandó településeken élő, földműveléssel és állattartással foglalkozó, kereszténnyé vált magyarok közé, így jelenlétük belső konfliktusokat szült, s végül 1241-ben, Kötöny kun fejedelem magyarok általi meggyilkolását követően, kivonultak az országból, az ország népe pedig magára maradt.¹¹ Az 1241–1242 során lezajlott mongol invázió fájdalmas nyomot hagyott a Magyar Királyság történetében – falvak százai pusztultak el, emberek sokasága veszett oda, az ekkorra kiépült település- és gazdasági hálózat felborult. Nemcsak az írott források számolnak be az ország különböző területeit ért tatár támadásokról, de bizonyos régészeti jelenségek is utalhatnak rájuk: leégett házak, erőszakos halált halt emberek földi maradványai, illetve elrejtett kincsleletek vallanak a mongol támadás következményeiről, valamint az előle menekülők sorsáról.¹²

IV. Béla – második honalapítónk – a tatárjárást követően újjáépítette az országot, ami közvetve a 13. században a vármegyerendszer átalakulásához vezetett,^{13a} azonban a mai Jászfényszaru területe továbbra is két vármegye határán terült el, nyugati fele Pest, keleti fele Hevesújvár részét képezte.^{13b} Az országot ért pusztuláson, illetve az Árpád-korra jellemző forrásszegénységen túl talán épp ennek a területi elhelyezkedésnek is „köszönhető”, hogy kevés 11–13. századi írásos adattal rendelkezünk a mai Jászfényszaru területére vonatkozóan. Ebből eredően eddig csak két esetben történt kísérlet az oklevelekben szereplő települések azonosítására a régészeti nyomok alapján.¹⁴

A király hívására 1246-ban ismét magyar földre léptek a kunok, s ezúttal otthonra leltek.¹⁵ Egyes nézetek szerint már ekkor, a 13. század közepén visszatérő kunokkal együtt jászok is érkeztek hazánk területére, míg más vélemények szerint nagyobb létszámban csak a 14. század folyamán költöztek be.¹⁶ Erről bővebben Selmeczi László tanulmányában olykor a jászok letelepedésekor is szerepet játszottak.¹⁷ Így például a mai Jászfényszaru

⁹ B. SZABÓ J. 2007. 58, 60.

¹⁰ GYÖRFFY GY. 1981. 106; PÁLÓCZI HORVÁTH A. 2014. 101.

¹¹ KRISTÓ GY. 1998. 226.

¹² WOLF M. 2018. 118–124. Habár a mai Jászfényszaru területén (még) nem került elő érem- vagy kincslelet ebből a lelethorizontból, de a közeli Jászdózsza–Jászapáti-határ dülő lelőhelyen 1994-ben napvilágot látott egy 3431 db érméből, 9 db ezüströgből és egy karperec töredékéből álló kincslelet, amit egy fehér, hullámvonaldíszes palack rejtett (POLGÁR Z. 2007. 91).

^{13a} KRISTÓ GY. 1998. 233.

^{13b} KRISTÓ GY. 1998. térképe alapján.

¹⁴ BÍRÓ GY. 2015A. 150–151.

¹⁵ PÁLÓCZI HORVÁTH A. 1996. 23; KRISTÓ GY. 1998. 232–233.

¹⁶ A kérdéssel legutóbb foglalkozott: SELMECZI L. 2018. 7–15; WOLF M. 2018. 128–133 – korábbi irodalommal.

¹⁷ FODOR F. 1942. 137.

határában lokalizált Szentkozmadamján Árpád-kori templomának maradványait később temetkezőhelyként használták az új beköltözők,¹⁸ de több esetben a tatárjárás előtti településektől távolabb hozták létre szálláshelyüket.¹⁹

II. A mai Jászfényszaru területének 11–13. századi régészeti emlékei

Jászfényszaru területének Árpád-kori történetét elsősorban a város külterületén található régészeti lelőhelyek által ismerhetjük meg, mivel belterületén az újabb korok építkezései elpusztították, de legalább is elfedték a régészeti korok emlékeit.²⁰ Korai lelőhely- és leletkataszterként említhető Hild Viktor 1888 és 1913 között készített Régészeti Naplója,²¹ melyben többek között öt jászfényszarui lelőhelyet is megemlített.²² A területet kutatva Kerékyártó Gyula készített újabb összeírást és áttekintő térképet Jászfényszaru régészeti lelőhelyeiről, melyek közül – az elmúlt években nyert régészeti adatokat is figyelembe véve – több is az általunk vizsgált korszakra keltezhető.²³ A Jászság 10–15. századi okleveles és régészeti adatait Langó Péter foglalta össze 2005-ös és 2006-os tanulmányaiban.²⁴

A jászsági Felső-Zagyva völgye az Árpád-kor időszakában vizenyős, mocsaras terület volt, a Jászfényszaru mellett a Zagyvába ömlő Galga patak torkolati vidéke is nyílt víziú tavakkal, mocsarakkal, nádasokkal és szigetekkel tarkított vidék volt.²⁵ A 11–13. századi településeket és temetőket általában ezeken a szigeteken, a vízjárta területekből kiemelkedő szárazulatokon, homokháton és a letelepedésre alkalmas vízparti helyeken hozták létre elődeink.²⁶ A honfoglalás kori magyar megtelepedések további életét és folyamatosságát jelzik azok a temetkezési helyek, melyeket I. István uralkodása alatt nyitottak, s még azt követően is használták.²⁷ A 11–13. század időszakából azonban többnyire településeket ismerünk, s eddig csak kevés esetben sikerült az ezekhez tartozó temetőt megfigyelni. Az alábbiakban a jelenleg ismert lelőhelyeket²⁸ mutatjuk be röviden, kiemelve néhány

¹⁸ SELMECZI L. 2001. 130; SELMECZI L. 2012. 100.

¹⁹ SELMECZI L. 2001. 139; LANGÓ P. 2006. 83.

²⁰ LANGÓ P. 2006. 85.

²¹ STANCZIK I. 1975. 1.

²² STANCZIK I. 1975. 165, 181, 183, 184, 189.

²³ Az eredeti kéziratos listán és az általa készített térképen: 2. Vontatóhalom II., 3. Vontatóhalom III. 5. Ószőlő II., 6. Ószőlő III., 11. Csányi határ, 19. Újszőlő II., 20. Újszőlő III., 21. Újszőlő IV., 22. Virágoshalom I., 26. Cserhádi tanyák (KERÉKYÁRTÓ GY. é. n.).

²⁴ LANGÓ P. 2005; LANGÓ P. 2006.

²⁵ NEMES G. 1981. 33.

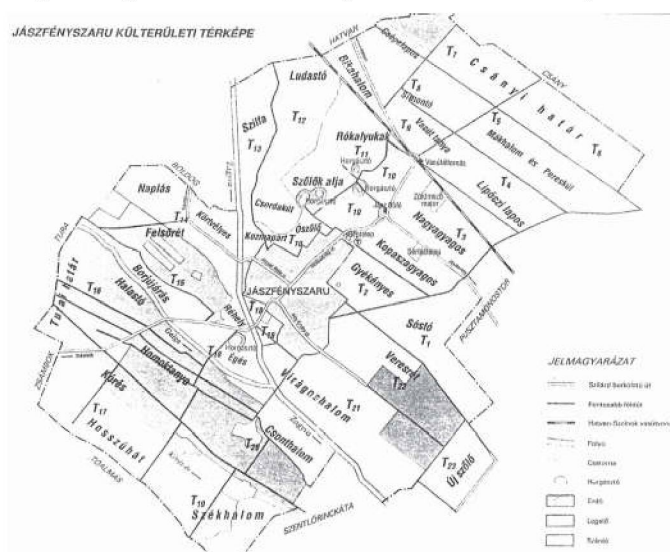
²⁶ LASZLOVSKY J. 1982. 75.

²⁷ LANGÓ P. 2006. 81.

²⁸ Az alábbiakban valamennyi Árpád-kori lelőhelyről szó esik, így megjegyzendő, hogy Hild Viktor egy Jászfényszaru–Templom előtt elnevezésű lelőhelyet is közöl naplójának Árpád-kori – középkori fejezetében, azonban innen csak egy 18. századi kun süveget említ (STANCZIK I. 1975. 184). Templom elnevezésű lelőhely a közhiteles nyilvántartásban is szerepel, elvileg Árpád-kori templom, temető és késő középkori település található a területén (LNY 2019. 69679), de az eddigi feltárások során Zsigmond (1387–1437) koránál korábbi temetkezéseket nem találtak (SELMECZI L. 2001. 139; SELMECZI L. 2012. 105), a templom építési idejére vonatkozóan pedig egyelőre a 15. század tűnik elfogadhatónak (BELÉNYESY K. – SZESENTA. 2000. 145), így az Árpád-kori jelenségekre vonatkozó adatok kérdések, ezért nem szerepel az említett lelőhely az itt közölt 11–13. századi emlékek között.

jellegzetes régészeti jelenséget és leletet Jászfényszaru területének Árpád-kori múltjából.²⁹

1. kép: Jászfényszaru külterületi térképe (SELMECZI L. 2001. 130, 2. kép)

2. kép: 11–13. századi régészeti lelőhelyek a mai Jászfényszaru bel- és külterületén. 1. Csányi pusztája, 2. Barátok tava, 3. Vontatóhalom III., 4. Samsung parkoló / Szőlők alja, 5. Ószőlő II., 6. Béke TSz., 7. Gyékényes II., 8. Gyékényes 4., 9. Béke TSz., 10. Kozma-part és Kozmadomb, 11. Kaji part, 12. Borjú-járás, 13. Cserhádi tanyák, 14. Boldogi határ, 15. Kórés-Hosszúhát II., 16. Virágoshalom I., 17. Újszőlő II., 18. Kopasz-domb, 19. Szegek-Népi dombok, 20. Újszőlők-Szőlőkalja II., 21. Újszőlők-Szőlőkalja I., 22. Jászfényszaru határa (A térképen nem szerepel.)

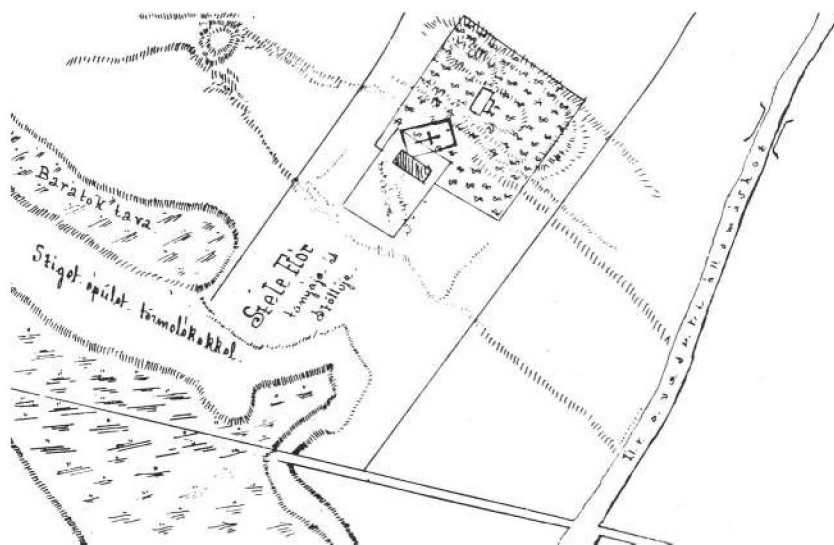
²⁹ Köszönöm Gulyás Andrásnak, Kovács Péternek és dr. Langó Péternek, hogy a lelőhelyekre vonatkozó ismereteiket megosztották velem, ezáltal lehetővé téve a jászfényszarui Árpád-kori régészeti nyomok minél teljesebb körű áttekintését.

Csányi puszta

A Csányi határ Jászfényszaru külterületének északkeleti szélén található. Ezen a területen, Balázsovics Oszkár szőlőjében találtak korábban egy 10. századi nyitott, állatfejekben végződő bronz karperecet, valamint egy 11. századi sarkantyút.³⁰ A sarkantyú egy kora Árpád-kori temetőre utalhat, azonban a hozzá tartozó település azonosítása még nem történt meg,³¹ ezért nem is szerepel a közhiteles lelőhely-nyilvántartásban.

Barátok tava

Régóta ismert lelőhely Jászfényszaru északkeleti határában, a Vontató-halomtól délnyugatra lévő területen elterülő Barátok tava.³² A lelőhely Hild Viktor munkájában³³ és Kerékgyártó Gyula listáján, illetve térképén is szerepel.³⁴

3. kép: Hild Viktor helyszínrajza a Barátok tava nevet viselő lelőhelyről (STANCZIK I. 1975. 102.)

Az Árpád-kori települést 1891 tavaszán Szele Flór(ián) – Hild Viktor sógora – fedezte fel egy körtefa gödrének kiásása közben. 1908-ban Hild Viktor kilátogatott a területre, és egy templom meglétéről számolt be.³⁵ Ebben az évben született a leírása egy 1894 őszén

³⁰ FÉK 1962. 45, No. 511.; MADARAS L. 2001. 120; LANGÓ P. 2006. 81; SELMECZI L. 2011. 38. Az Árpád-kori lelőhelyeket bemutató térképen a Csányi határ nevet viselő határrészen a Kerékgyártó Gyula listájából ismert Csányi határ nevű lelőhelyet jelöltük, ahonnan őskori (neolit?) és középkori leletanyag adatolt (KERÉKGYÁRTÓ GY. é. n. 11. számú lelőhely). Azonban fontos megjegyezni, hogy a fentebb említett sarkantyú pontos előkerülési helye nem ismert, ezért elképzelhető, hogy egy másik, ugyancsak a Csányi határ területén található lelőhelyről származik. A karperec és a sarkantyú lelőhelyének lokalizálásával kapcsolatban lásd jelen kötetben Langó Péter 10. századi emlékekről szóló írását.

³¹ SELMECZI L. 2011. 38.

³² LNY 2019. 69637. A közhiteles lelőhely-nyilvántartásra utaló hivatkozásoknál megadott ötjegyű szám az adott lelőhely azonosítója.

³³ STANCZIK I. 1975. 100–101, 165, 181.

³⁴ Vontatóhalom III. néven (KERÉKGYÁRTÓ GY. é. n. 3. számú lelőhely).

³⁵ STANCZIK I. 1975. 17; SELMECZI L. 2001. 138; SELMECZI L. 2011. 36.

szőlőtakaráskor lelt gyűrűnek,³⁶ amely jellegzetes majuszkulás példány, amit általában a 14. század közepe – 15. század eleje közé keltez a kutatás.³⁷ 1995-ben Selmeczi László, valamint Langó Péter és Kolozs István, 2002-ben pedig Váradi Adél és Langó Péter végzett helyszíni szemlét a területen. Ezek során rézkori és szarmata telepnyomot, illetve középkori települést, temetőt és templomot sikerült megfigyelni.³⁸ 2012-ben Langó Péterrel, Kolozs Istvánnal és Farkas Kristóf Vincével tekintettük meg a lelőhelyet, ekkor a felszínen több szarmata és Árpád-kori kerámiát, valamint egy koponyatöredéket talál-tunk. Ez utóbbi azért is fontos, mert a sírok hiánya miatt kérdéses volt, hogy valóban egy templom állt-e ezen a helyen.³⁹ Viszont mivel az említett koponyatöredék feltehetően emberi maradvány, utalhat a sírok, ezáltal pedig a temető és a templom meglétére.⁴⁰

A Vontatóhalom III. nevet viselő lelőhely és a Barátok tava szélső részei között alig 50–60 méter távolság van, de a két Árpád-kori településnyom esetleges összefüggéseit nem ismerjük. Selmeczi László véleménye szerint a Barátok tava néven ismert település széle került elő a Samsung parkoló feltárásakor, illetve a Barátok tava lelőhelyet azonosítja az Árpád-kori Fényszaruvá, melynek neve a tatárjárás előtt keletkezhetett.⁴¹ A két lelőhely között valóban csekély a távolság, de mégis megfigyelhető egy nagyjából fél kilométeres leletmentes sáv a két településnyom között. Ugyanakkor Ószőlő II. szorosán a Samsung parkoló területéhez kapcsolódik. A felsorolt lelőhelyek nemcsak elhelyezkedésük, de leletanyaguk, s ezáltal koruk tekintetében is hasonló képet mutatnak. Feltárás nélkül azonban egyelőre nem megválaszolható kérdés, hogy a jelenleg több különálló lelőhelyként kezelt, de hasonló korú településmaradványok egykor egy települést alkottak-e.

Hild Viktor Barátok tava vonatkozásában közölt rajzain egy Árpád-kori kerámiaedény, illetve három töredék szerepel. A majdnem ép edény egy fehérre égetett, csigavonallal díszített 13. századi fazék,⁴² amely anyaga, mérete és részben formája alapján nagy hasonlóságot mutat a Samsung parkoló lelőhelyen humuszolás során talált, majdnem ép, világosszürke árnyalatú fazékkal.⁴³ Hasonló edények töredékeit találtuk meg Ószőlő II. lelőhelyen is 2012-ben Langó Péterrel, Kolozs Istvánnal és Farkas Kristóf Vincével végzett helyszíni szemlénk során. Ezen kerámiák, illetve az egyéb szórványtöredékek alapján is látható, hogy ezek az egymás közelében lévő települések egyidőben léteztek, legalábbis a 12–13. században valamennyi lakott volt.

³⁶ STANCZIK I. 1975. 181; SELMECZI L. 2011. 37.

³⁷ HATHÁZI G. 2004. 94.

³⁸ SELMECZI L. 2001. 138–139; LANGÓ P. 2005. 370; LANGÓ P. 2006. 81; LNY 2019. 69637.

³⁹ SELMECZI L. 2011. 36–37.

⁴⁰ Ezúton is köszönöm dr. Balázs János szakvéleményét.

⁴¹ TAKÁCS K. 2000. 131–144; SELMECZI L. 2001. 139.

⁴² STANCZIK I. 1975. 165.

⁴³ Vö. STANCZIK I. 1975. 165, j. jelzésű edény rajza; BÍRÓ GY. 2015b. 98, 2. tábla.

Az említett kerámiákkal kapcsolatban külön érdekesség, hogy Hild Viktor leírása szerint a Barátok taván talált edény „leborított állapotban találtatott és alatta egy gyermekhulla csontjai voltak”.⁴⁴ Sajnálatos módon a fellelési állapotról, illetve a benne talált csontokról nem készült rajz, ugyanakkor kétségesnek tűnik, hogy valóban gyermekcsontokat tartalmazott-e ez a késő Árpád-kori fazék. Ennek ugyanis több dolog is ellene szól: a fazék kicsiny mérete; az a körülmény, hogy leborított, azaz peremével lefelé fordított állapotban került elő az edény; a kis méretű csontok esetében olykor nehezen eldönthető, hogy emberi vagy állati eredetűek; valamint a korszakra nem volt jellemző, hogy kerámia-edényben hantolják el a csecsemőket.⁴⁵ Azonban jellegzetes, és több Árpád-kori lelőhelyen is megfigyelhető a peremmel lefelé fordított, állati maradványokat (általában kakas, tyúk, kutya, hal), tojást és/vagy vastárgyakat (szög, kés) rejtő edények jelenléte, amit általában babonás szokásként, valamiféle áldozatként értékel a kutatás.⁴⁶ Erre utaló nyomokat a közeli Samsung parkoló lelőhelyen is sikerült megfigyelni.⁴⁷

4. kép: A Barátok tava lelőhelyen talált Árpád-kori kerámiák Hild Viktor által készített rajzai (STANCZIK I. 1975. 165.)

Vontatóhalom III.

Jászfényszaru belterületétől északkeletre, a Vontató-halom déli részén található a most tárgyalt rézkori, szarmata és Árpád-kori lelőhely. Területén 1995-ben Langó Péter és Kolozs István, 2002-ben pedig Váradi Adél és Langó Péter végzett helyszíni szemlét. A területen késő Árpád-kori településről van tudomásunk.⁴⁸

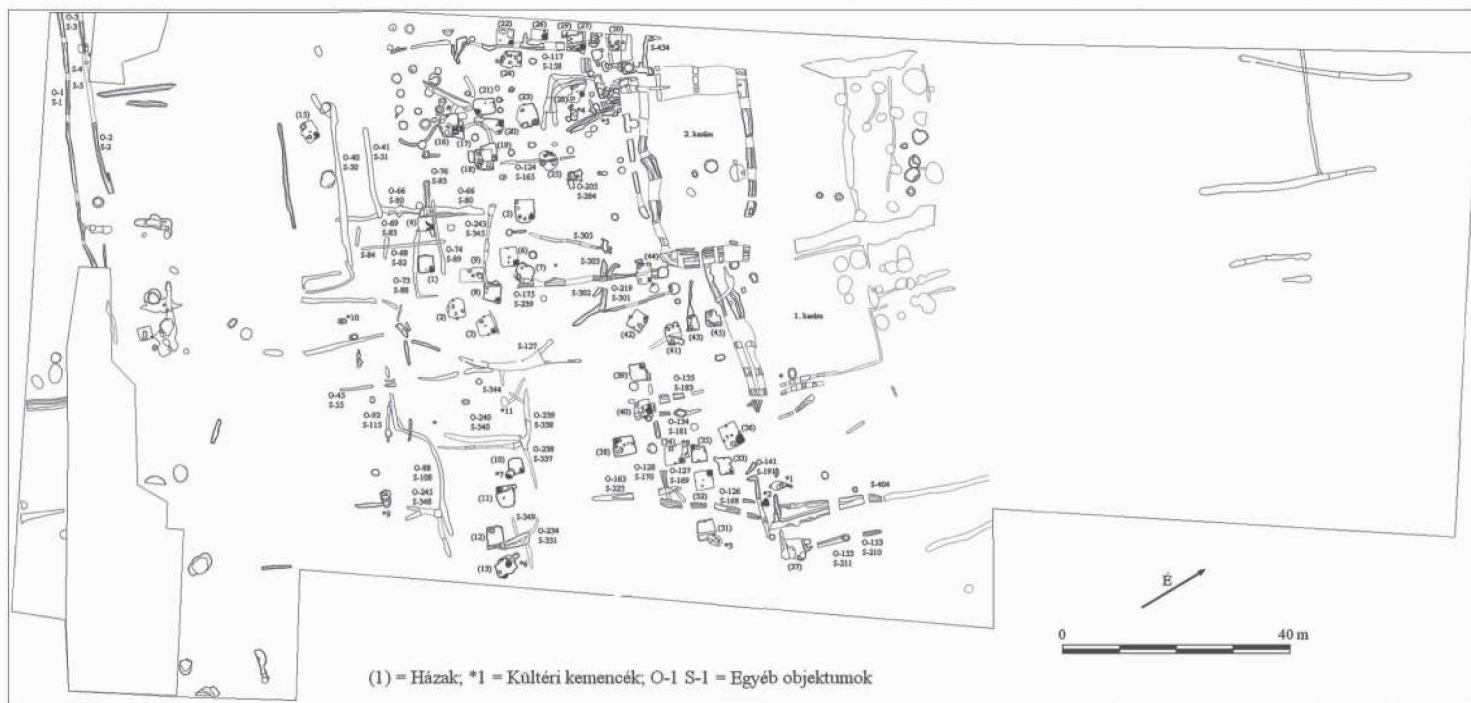
⁴⁴ STANCZIK I. 1975. 165.

⁴⁵ Ez a szokás – elsősorban a megkeresztelés előtt elhunyt csecsemők ilyen formán történő eltemetése – inkább a kora újkor–újkor folyamán figyelhető meg. Többek között a négyszállási II. számú temető feltárásakor is előkerült két 18. századi csecsemősír, melyeknél a kicsiket egy-egy „cserépköcsög” rejtette (SELMECZI L. 2018. 96).

⁴⁶ WOLF M. 1993; PÖLÖS A. 2001; DARÓCZI-SZABÓ M. – TEREI GY. 2011; BÍRÓ GY. 2015b. 88–89. – további irodalmakkal.

⁴⁷ BÍRÓ GY. 2015b. 83.

⁴⁸ LNY 2019. 69635. A lelőhely Kerékgyártó Gyula összeírásában is szerepel Vontatóhalom II. néven (KERÉKGYÁRTÓ GY. é. n. 2. számú lelőhely).

5. kép: A Samsung parkoló / Szőlők alja lelőhelyen végzett 2007-es ásatás során feltárt terület összesítő felszínrajza

A Jászfényszaru–Samsung parkoló vagy Szőlők alja néven ismert lelőhelyen először Kolozs István végzett helyszíni szemlét 1994-ben.⁴⁹ Ekkor a város Szőlők alja nevű határrészében, egy homokháton talált 13. századi kerámiatöredékeket.⁵⁰ Az 1990-es és 2000-es évek folyamán Kolozs István és Langó Péter több alkalommal újabb terepbejárásokat folytatott a területen, melyeknek köszönhetően Jászfényszaru egyik legnagyobb kiterjedésű Árpád-kori települése rajzolódott ki. A most tárgyalt korszak mellett szarmata és késő középkori – kora újkori kerámiatöredékek is előkerültek a lelőhelyről.⁵¹ 2007-ben Kertész Róbert vezetésével folyt ásatás a területen, melynek során 309 objektumot tártak fel.⁵² A régészeti jelenségek többsége egy Árpád-kori településhez köthető, míg kisebb számban szarmata telepobjektumok és elszórtan őskori leletek láttak napvilágot.⁵³ 2012-es helyszíni szemlénk során Langó Péterrel, Kolozs Istvánnal és Farkas Kristóf Vincével pár szarmata töredéken kívül elsősorban 11–14. századi, illetve kisebb mennyiségben kora újkori kerámiákat láttunk a felszínen. A nagy területet érintő feltárásnak köszönhetően jelenleg erről a településről rendelkezünk a legtöbb információval a korszak szempontjából.⁵⁴

Az Árpád-kori település központi része az itt húzódó homokháton helyezkedett el, ami akkoriban kiemelkedhetett a környező vízjárta területek közül.⁵⁵ A Szőlők alján feltárt Árpád-kori jelenségek között házak, kültéri kemencék, vermek, karámok, árkok is megfigyelhetők voltak, ezek mind egy nagyobb településhez tartozhattak. Minden jel arra mutat, hogy a település további részét a kamionparkolótól nyugatra találhatjuk meg, sőt, a terepbejárások alapján feltételezhető, hogy a szomszédos Ószőlő II. elnevezésű lelőhely területe is ehhez a településhez tartozhatott az Árpád-korban.⁵⁶ Csak a feltárt – a lelőhely méretéhez képest viszonylag kisebb – területen 44 épületet lehetett megfigyelni, melyek egy része házsorokba rendeződött, s az ásatási terület délnyugati határa több házat is vágott – ez alapján egy jelentős méretű falu állhatott itt egykor.⁵⁷

⁴⁹ LNY 2019. 55303. A lelőhely Kerékgyártó Gyula összeírásában is szerepel Ószőlő III. néven (KERÉKGYÁRTÓ GY. é. n. 6. számú lelőhely).

⁵⁰ LANGÓ P. 2005. 371; LANGÓ P. 2006. 81.

⁵¹ LNY 2019. 55303.

⁵² Itt is köszönöm dr. Kertész Róbertnek, hogy a leletanyag feldolgozására lehetőséget adott.

⁵³ BÍRÓ GY. 2013. 145; BÍRÓ GY. 2015a. 149, 151.

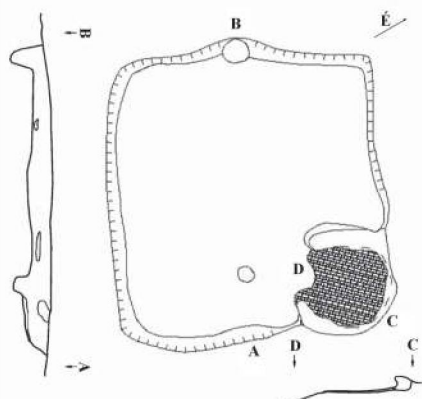
⁵⁴ A feltárt rész nagyjából negyede a lelőhely teljes területének.

⁵⁵ BÍRÓ GY. 2013. 157; BÍRÓ GY. 2015a. 163.

⁵⁶ BÍRÓ GY. 2013. 146; BÍRÓ GY. 2015a. 151.

⁵⁷ BÍRÓ GY. 2013. 145; BÍRÓ GY. 2015a. 163. Korábban – még az ásatási eredmények közzétételét megelőzően – Selmeczi László „*csupán egy »tanyaszerű« gazdasági egység nyomait*” feltételezte Szőlők alján, ugyanakkor a Samsung gyár bővítését megelőző feltáráson észlelt jelenségeket a Barátok tava lelőhely széleként értelmezte (SELMECZI L. 2011. 37), ami így némiképp ellentmondásnak tűnik, hiszen ez a két terület – mármint a Szőlők alja határrészen említett és a Samsung parkoló területén ismert Árpád-kori településnyom – gyakorlatilag ugyanazt a lelőhelyet takarja. A feltárást napvilágot látott objektumok, illetve azok leletanyaga pedig azt mutatja, hogy egy nagy kiterjedésű és hosszú időn át létező Árpád-kori település létezett itt a 11–14. század időszakában (BÍRÓ GY. 2014. 118–125).

6. kép: Rajz és fotó az egyik Samsung parkoló lelőhelyen feltárt Árpád-kori házról (1. ház, O-75 S-90)

A valamivel több mint ezer lelet között az Árpád-kor emlékei dominálnak, ezek között is elsősorban kerámiát találhatunk. Ahogy az általában jellemző, ezen a lelőhelyen is inkább csak töredékek fordultak elő, azonban ezeken kívül még két kiegészíthető és egy teljesen ép fazekat is az utókorra hagytak az egykori lakosok. Amint fentebb már említettük, ezek a késő Árpád-kori, világosszürkére és fehérre égetett, csigavonaldíszes edények kinézetre nagy hasonlóságot mutatnak a Barátok tava lelőhelyen lelt ép fazékkal. A kerámiák mellett pár vastárgy (gúla alakú tűskével ellátott sarkantyú, késtőredékek, kulcstőredékek, vas-szög, vassalakok), néhány kötőredék (örlő-, fenő- és marokkövek) és egy kérdéses korú rézgomb is előkerült, továbbá különböző állatokhoz tartozó csontok (szarvasmarha, kutya stb.) is előfordultak, melyek alapján a helyiek mezőgazdasági tevékenységét és állattartási szokásait is megismerhetjük (*Kat. szám: 129–139*).⁵⁸

7. kép: Jellemző Árpád-kori kerámiatöredékek a Samsung parkoló lelőhelyen végzett ásatásból

A feltárt jelenségek és leletek régészeti feldolgozása most is zajlik, a kutatás jelen állása szerint a 11. század vége és a 14. század eleje közötti időszakban lakhatták ezt a települést, így lakói még éppen találkozhattak a jászokkal, vagy nem sokkal érkezésük előtt hagyhatták el a falut.⁵⁹

⁵⁸ BÍRÓ GY. 2013. 152–155.

⁵⁹ BÍRÓ GY. 2015a. 170–171.

Ószőlő II.

A Samsung parkoló nevű lelőhely melletti területen, a jelenlegi, mesterségesen kialakított keskeny csatorna túloldalán, egy dombháton helyezkedik el az Ószőlő II. lelőhely.⁶⁰ A közeli lelőhelyekkel (Samsung parkoló, Barátok tava, Vontatóhalom III.) való esetleges kapcsolatára már fentebb utaltunk. 1994-ben Kolozs István, 1995-ben Langó Péter és Kolozs István, 2004-ben ismét Kolozs István végzett helyszíni szemlét a területen, melynek köszönhetően egy rézkori és bronzkori halom, valamint egy szarmata és egy Árpád-kori település nyomait fedezték fel.⁶¹ 2012-es helyszíni szemlének alkalmával Langó Péterrel, Kolozs Istvánnal és Farkas Kristóf Vincével 11–14. századi és kisebb mennyiségben kora újkori kerámiatöredékeket találtunk a felszínen.

Béke TSz.

Jászfényszaru belterületének északkeleti csücskében, a Szabadság úttól és a Samsung gyártól délre, egy magas, de folyamatosan pusztuló homokdombon fekszik a Béke TSz. nevet viselő régészeti lelőhely.⁶² Területén 2010-ben Kelemen Angéla végzett helyszíni szemlét, amelynek alapján Árpád-kori és késő középkori településnyom ismert a lelőhelyen.⁶³

2016-ban F. Kovács Péter vezetésével folyt mentő feltárás a lelőhelyen. Ekkor 4 kemence, több árokszakas – feltehetően egy karámrendszer részei – és egy kemencével ellátott munkagödör került feltárássra. A leletek között kerámiatöredékek, állatcsontok, vassalak, üvegphár (?) pereme, vascsat, szegek és egyéb tárgyak is szerepeltek. Egy III. Béla rézpénz is előkerült az ásatás során. Az ezzel egy időben végzett fémdetektoros kutatásnak köszönhetően további III. Béla-érmék, illetve friesachi denárok és más fémleletek is napvilágot láttak.⁶⁴

2017 folyamán Gulyás András Zoltán vezetett megelőző feltárást a lelőhelyen, mivel a területen homokbányászati tevékenységet terveztek. Az ásatás során 24 objektum, ezek között 2 épületrész, több árok és gödör került feltárássra. Valamennyi lelet – kerámiatöredékek és állatcsontok – az Árpád-kor időszakára keltezhető (*Kat. szám: 140*).⁶⁵

Gyékényes II.

A mai település belterületének északkeleti határához közel, a Szabadság úttól délre található a Gyékényes II. nevű lelőhely, ahol 2010-ben Kelemen Angéla helyszíni szemlét végzett, majd Kertész Róbert vezetésével 2011-ben geodéziai felmérés, 2012-ben pedig

⁶⁰ Kerékgyártó Gyula listáján és térképén is Ószőlő II. (KERÉKGYÁRTÓ GY. é. n. 5. számú lelőhely).

⁶¹ LNY 2019. 69641.

⁶² F. KOVÁCS P. 2016. Nem összetévesztendő a hasonló nevű, de épp a félreértés elkerülése végett másképp írt Béke TSz. lelőhellyel.

⁶³ LNY 2019. 73849.

⁶⁴ F. KOVÁCS P. 2016.

⁶⁵ GULYÁS A. Z. 2017. 4–5. Az újabb ásatási eredményekről szóló részletes beszámolót lásd jelen kötet vonatkozó fejezetében.

régészeti megfigyelés történt. Ezek alapján szarmata és Árpád-kori településnyomok adathatók a területen.⁶⁶ A lelőhelyen a közelmúltban Polgár Zoltán végzett ásatást.⁶⁷

Gyékényes 4.

Gyékényes 4. lelőhely Jászfényszaru északi belterületétől keletre, egy kiemelkedő homokdombon helyezkedik el. A lelőhely területén 2010-ben Csányi Marietta és Tárnoki Judit végzett terepbejárást, ami alapján őskori, szarmata és Árpád-kori településnyom ismert a területről.⁶⁸ 2016-ban F. Kovács Péter és Hoppál Krisztina végzett feltárást a lelőhelyen. Ennek alkalmával elsősorban szarmata jelenségek láttak napvilágot, de honfoglalás, Árpád-kori és késő középkori – kora újkori leletek is előkerültek, melyek között kerámia, csat, pénzérme, puskagolyó, illetve egyéb használati és viseleti tárgyak is szerepeltek.⁶⁹ Közelségük alapján talán kapcsolatba hozhatók ezzel a településnyommal a Gyékényes II. és a Béke TSz. lelőhelyeken található települések.

Béke Tsz.

A város külterületének keleti részén, a 32-es úttól délre egy kis dombon található a Béke Tsz. lelőhely, ahol 2012-ben Tárnoki Judit végzett terepbejárást, melynek során őskori, avar és Árpád-kori településnyomok váltak ismertté a területen.⁷⁰

Kozma-part és Kozmadomb

Kozmapart Jászfényszaru belterületének északi határában helyezkedik el. Itt két Árpád-kori lelőhely található, Kozma-part és Kozmadomb,⁷¹ azonban ezek koruk és elhelyezkedésük alapján egy egységet alkothatnak. 1995-ben és 1998-ban helyszíni szemlét, 1996–1997 folyamán ásatást végzett a lelőhelyen Selmeczi László.⁷² Legutóbb, 2018-ban Gulyás András Zoltán foglalkozott a lelőhellyel, ekkor a Farkas Kristóf Vince által gyűjtött őskori leleteket vette górcső alá.⁷³ A határrész elnevezése alapján már Fodor Ferenc is feltételezte, hogy itt kell keresni az egykori Szentkozmademjént (vagy Szentkozmadamjánt),⁷⁴ majd munkája megjelenését követően több mint fél évszázaddal később, Selmeczi László ásatásának köszönhetően vált lehetővé a lelőhely Szentkozmademjénnel történő azonosítása. A település a nevét templomának patrocíniumáról kapta.⁷⁵ Az 1996–1997 folyamán végzett feltárás során a templom egy részét és 31 sírt tártak fel. A templom mérete és jellegzetességei alapján a 12. században

⁶⁶ LNY 2019. 73157.

⁶⁷ Az erről szóló beszámolót lásd jelen kötet vonatkozó fejezetében.

⁶⁸ LNY 2019. 73853.

⁶⁹ F. KOVÁCS P. – HOPPÁL K. 2016. Az ásatási eredményekről szóló beszámolót lásd jelen kötet vonatkozó fejezetében.

⁷⁰ LNY 2019. 81341.

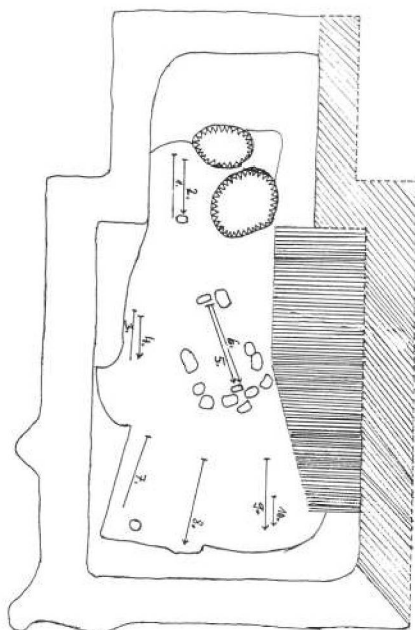
⁷¹ LNY 2019. 38297, 69825.

⁷² SELMECZI L. 2001. 129; LNY 2019. 38297, 69825.

⁷³ GULYÁS A. Z. 2018.

⁷⁴ FODOR F. 1942. 148–149.

⁷⁵ BAGI G. 1994. 50.

8. kép: Szentkozmademjén temploma
(SELMECZI L. 2001. 131, 3. kép)

épülhetett, s maga az eredeti Szentkozmademjén egy Árpád-kori település lehetett templommal és temetővel, ami a tatárjárást követően elnéptelenedett.⁷⁶ Később jász származású nemesek birtoka lett,⁷⁷ akik a templom belsejét használták temetkezőhelyként.⁷⁸ A település neve az írott forrásokban csak a 15. század-ban bukkan fel.⁷⁹

Kaji part

Kozma-part és Kozmadomb lelőhelyek közelében, azoktól nagyjából 80 méterrel északkeletre található Kaji part lelőhely, melynek területén 1994-ben és 1995-ben Selmeczi László, valamint ugyanabban az évben Langó Péter és Kolozs István végzett helyszíni szemlét. Ennek során újkőkori, bronzkori, Árpád-kori és késő középkori településnyomokat sikerült azonosítani.⁸⁰ Elhelyezkedése alapján feltételezhető, hogy az itteni Árpád-kori falu kapcsolatban állt a Kozmaparton lokalizált településsel.

Borjú-járás

A Borjújárás nevű határrész a város külterületén, a Galga keleti partja mentén fekszik. A hasonló nevű régészeti lelőhelyről már Hild Viktor is beszámolt Régészeti Naplójában, miszerint Tolonics Lipót főjegyzőtől két „népvándorláskori” bronz gyűrűt kapott, amiket egy 1898 tavaszán, szántás közben előkerült csontváz kezein találtak.⁸¹ A leleteket 1961-ben Csalog Zsolt a kora Árpád-korra, a 10–11. századra keltezte,⁸² Selmeczi László véleménye szerint azonban nem készülhettek a 13. század közepénél korábban, így a tárgyakat már egy jász sír leleteiként interpretálta. Ebből arra a következtetésre jutott, hogy a „Borjújáráson” kellene keresnünk a Fényszaru településnevet megőrző, ide telepedő jászok korábbi generációnak temetkezéseit.⁸³ A lelőhelyen 2003-ban Csányi Marietta és Kolozs István végzett helyszíni szemlét, 2004-ben pedig Csányi Marietta, Hegedűs Gabriella és Langó Péter folytatott terepbejárást. Az újabb kutatások során

⁷⁶ SELMECZI L. 2001. 129–130, 131, 3. kép; SELMECZI L. 2011. 34; SELMECZI L. 2012. 100.

⁷⁷ LANGÓ P. 2006. 90.

⁷⁸ SELMECZI L. 2001. 129–130.

⁷⁹ GYÁRFÁSI I. 1883. 553–554, 81. tétel.

⁸⁰ GULYÁS A. Z. 2018. 69; LNY 2019. 69823.

⁸¹ STANCZIK I. 1975. 183.

⁸² Az eddigi publikációk is általában Jászfényszaru 10–11. századi emlékei között említik (többek között FÉK 1962. 45, No. 510; MADARAS L. 2001. 120; LANGÓ P. 2005. 367; LANGÓ P. 2006. 78; valamint Langó Péter jelen kötetben található tanulmánya).

⁸³ SELMECZI L. 2011. 36; SELMECZI L. 2012. 107.

elsősorban őskori leleteket találtak,⁸⁴ így a 19. században lelt temetkezés kérdését még nem sikerült egyértelműen tisztázni.

Cserhádi tanyák

Jászfényszaru nyugati külterületén, a Borjújárás határrészben, az annak nevét viselő Borjú-járás lelőhelytől 100–110 méterrel dél-délkeletre helyezkedik el a Cserhádi tanya elnevezésű régészeti lelőhely. 1963-ban Garam Éva és Patay Pál, 1998-ban pedig Kolozs István tett helyszíni szemlét a területen, ami alapján szarmata és Árpád-kori településnyomról van tudomásunk.⁸⁵

Virágoshalom I.

A mai település délkeleti határában, Virágoshalom középső részén fekszik a határrész nevét viselő régészeti lelőhely. Területén 1995-ben Langó Péter és Kolozs István, 1998-ban Kolozs István végzett helyszíni szemlét, melynek köszönhetően Árpád-kori és késő középkori településnyomra bukkantak.⁸⁶

Újszőlő II.

Virágoshalom területén, a Virágoshalom I. lelőhelytől 120 méterre délnyugatra helyezkedik el Újszőlő II., ahol Árpád-kori és késő középkori településnyom adatolható Kolozs István 1994-es, illetve Langó Péter és Kolozs István 1995-ös helyszíni szemléje alapján.⁸⁷

Kopasz-domb

Jászfényszaru délkeleti határában, Virágoshalom területén található a Kopasz-domb, ahol 2004-ben Csányi Marietta, Hegedűs Gabriella és Langó Péter végzett terepbejárást, melynek során őskori telepek mellett egy kora Árpád-kori temető nyomait is sikerült megfigyelniük.⁸⁸ 2016-ban Kovács Péter vezetésével történt terepbejárást és fém-detektoros kutatást a lelőhelyen, azonban ekkor csak őskori és szarmata leletek láttak napvilágot.⁸⁹

Szegek-Népi dombok

A Virágoshalom délkeleti részén található Szegek-Népi dombok lelőhelyen 1997-ben Langó Péter és Kolozs István, 2000-ben Kolozs István, 2003-ban Csányi Marietta és Kolozs István végzett helyszíni szemlét, melynek köszönhetően egy késő rézkori, badeni kultúrához tartozó telepnyom mellett egy kora Árpád-kori temetőre bukkantak,⁹⁰ amely a Zagyva folyó bal partja mellett, egy magaslaton helyezkedik el. Kolozs István 14. századi

⁸⁴ LNY 2019. 44155.

⁸⁵ Kerékgyártó Gyula térképén Homoktanyák II. (KERÉKGYÁRTÓ GY. é. n. 26. számú lelőhely); LNY 2019. 69755.

⁸⁶ Kerékgyártó Gyula térképén Virágoshalom I. (KERÉKGYÁRTÓ GY. é. n. 22. számú lelőhely); LNY 2019. 69741.

⁸⁷ LNY 2019. 69785.

⁸⁸ LNY 2019. 44145.

⁸⁹ F. Kovács P. 2016.

⁹⁰ Kerékgyártó Gyula térképén Újszőlő IV. (KERÉKGYÁRTÓ GY. é. n. 21. számú lelőhely); LNY 2019. 69855.

kerámiatöredékeket is talált a területen.⁹¹ A mezőgazdasági munkák során több sírt is megbolygattak, valamint a gyakori homokviharak is pusztítják a temető területét.⁹²

Újszőlők-Szőlőkalja II.

Jászfényszaru délkeleti határában, Újszőlők-Szőlőkalja I. lelőhelytől északkeletre, Virágoshalom déli részén található a lelőhely, melyet Langó Péter és Kolozs István 1997-es, illetve Kolozs István 1998-as helyszíni szemléje alapján ismerünk. Ezek szerint újkőkori, avar és Árpád-kori településnyom található ezen a lelőhelyen.⁹³ Elképzelhető, hogy a közeli Újszőlők-Szőlőkalja I. lelőhellyel egy települést képeztek.

Újszőlők-Szőlőkalja I.

Virágoshalom déli részén helyezkedik el az Újszőlők-Szőlőkalja I. lelőhely, ahol Kolozs István 1994-es, illetve Langó Péter és Kolozs István 1997-es helyszíni szemléje alapján avar és Árpád-kori településnyomról van tudomásunk.⁹⁴ Tőle 160 m-re északkeletre található az Újszőlők-Szőlőkalja II. lelőhely, mellyel talán egykoron egy települést alkothattak.

Boldogi határ

Jászfényszaru Hosszúhát elnevezésű határrészeiben helyezkedik el a Boldogi határ nevet viselő lelőhely,⁹⁵ melynek területén 2003-ban Csányi Marietta és Kolozs István végzett helyszíni szemlét. Az eddigi kutatások alapján szarmata, népvándorlás kori és Árpád-kori települést ismerünk ezen a lelőhelyen.⁹⁶

Kórés-Hosszúhát II.

Jászfényszaru külterületének délnyugati részén, a Kórés-értől dél-délnyugatra terül el a Kórés-Hosszúhát II. nevet viselő lelőhely. Szarmata és Árpád-kori település ismert a területről, ahol 2003-ban Madaras László végzett ásatást.⁹⁷

⁹¹ LANGÓ P. 2005. 374; LANGÓ P. 2006. 83; SELMECZI L. 2011. 37.

⁹² LANGÓ P. 2005. 367; LANGÓ P. 2006. 78.

⁹³ Kerékgyártó Gyula térképén Újszőlő II. (KERÉKGYÁRTÓ GY. é. n. 19. számú lelőhely); LNY 2019. 69737.

⁹⁴ Kerékgyártó Gyula listáján és térképén Újszőlő III. (KERÉKGYÁRTÓ GY. é. n. 20. számú lelőhely); LNY 2019. 69735.

⁹⁵ Különös a névadás, tekintve, hogy a mai Boldog Jászfényszarutól északnyugatra és nem délnyugatra található. Langó Péter véleménye szerint feltehetően az adatfelvételkor csúszhatott el a lelőhelynév az adott lelőhelyhez képest, ezért a félrevezető elnevezés (Langó Péter szíves szóbeli közlése).

⁹⁶ LNY 2019. 69985. Selmeczi László az általa Homokszállásnak nevezett területet – amit Jászfényszaru Hosszúhát elnevezésű határrészeire lokalizált, és amit Langó Péter Kórésként szerepeltet, illetve aminek jelen írásban a Boldogi határ nevű lelőhely lehet a megfelelője – azonosítja kérdőjelesen a 13–14. századi Fényszaruval, illetve a 16. századi Kisfényszaruval – maga a Fényszaru név 1433-ban bukkan fel az írott forrásokban (MNL HML. DL 210120; GYÁRFÁS I. 1883. 595, 116. tétel). Ezt a feltevést a helynevekre, a hatvani szandzsák 1570. évi adóösszeírásában szereplő „*Kis Fényszaru*” pusztára, illetve a 19. században a Hosszúháton lelt kerámiatöredékekre alapozza (vö. PESTY F. 1978. 62; BAYERLE G. 1998. 80; LANGÓ P. 2005. 371; LANGÓ P. 2006. 81; SELMECZI L. 2011. 35–36). Nem teljesen egyértelmű, hogy mi alapján feltételezi, hogy ehhez a településhez tartozhatott a Borjú-járás néven nyilvántartott lelőhely, azaz az ott előkerült temetkezés a két gyűrűvel (SELMECZI L. 2011. 35–36), hiszen a két hely között nagyjából 2,5 kilométeres távolság van légvonalban, valamint az eddigi adatok alapján semmi sem utal arra, hogy a két lelőhely összefüggene egymással.

⁹⁷ LNY 2019. 69835.

Jászfényszaru határa

Hild Viktor 1898-ban egy parasztasszonytól vásárolt meg egy „vért-törő” kardpengetőredéket, amit abban az évben találtak szántás közben Jászfényszaru határában, Palócz Jánosné földjén.⁹⁸ További információval nem rendelkezünk az előkerülés pontos helyét illetően, ezért a lelőhely nem szerepel a közhiteles lelőhely-nyilvántartásban.

9. kép: Kardpenge töredéke (STANCZIK I. 1975. 189)

III. Árpád-kori falvak és mindennapjaik

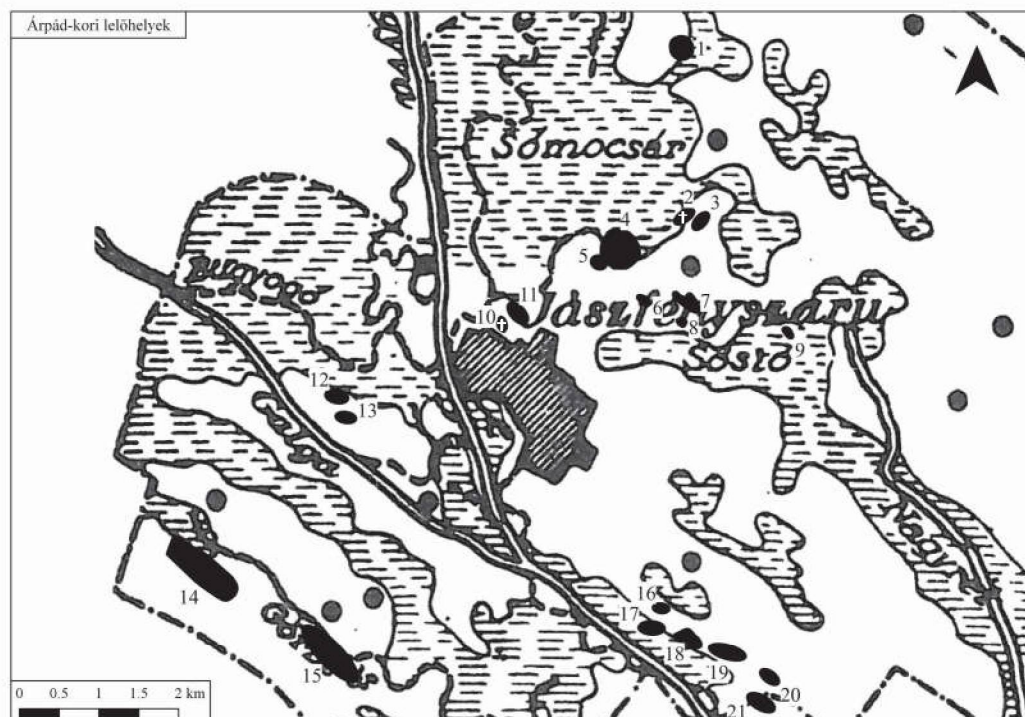
Ahogy azt néhol a régészeti lelőhelyek is jól mutatják, az Árpád-kor időszakában a települések egymáshoz közel, sok esetben csak 1,5–2 kilométernyi távolságra helyezkedtek el. Az így kiépített településhálózat azonban nem minden esetben volt egyenletes sűrűségű, hiszen voltak a megtelepedésre jobban és kevésbé alkalmas területek is.⁹⁹ Ez a jelenség Jászfényszaru esetében a mai település belterületétől észak-északkeletre lévő külterületi részeken, illetve a külterület délkeleti részén megfigyelhető lelőhely-sűrűsödések formájában mutatkozik meg. Itt az egyes településnyomok között csupán fél kilométer a távolság. Az eddigi településkutatási tapasztalatok alapján ezek a kis falvak – melyek olykor csupán pár házból álltak – nem mindig rendelkeztek önálló templommal és külön temetővel, hanem gyakorta egy-egy település templomába járhattak össze a falvak lakói, valamint az ehhez tartozó temetőt használhatták közösen.¹⁰⁰ Mivel az Ószőlő II., a Samsung parkoló és a Vontatóhalom III. lelőhelyeken egyelőre nincs tudomásunk templomról és temetőről csak településről, valószínűnek tűnik, hogy ezen falvak lakói a közeli Barátok taván épített templomba járhattak, s aköré temetkezhetek. Ezt a hipotézist némiképp erősíti az a tény is, hogy ezen települések a késő Árpád-korban egyaránt léteztek, illetve hasonló tárgyi anyaggal rendelkeztek, tehát kapcsolatban állhattak egymással. Ugyanígy elképzelhetőnek tűnik, hogy a Kaji parton lokalizált település lakosai a szomszédos Kozmaparton álló templomot látogatták. Ezen gondolat mentén elindulva kérdéses, hogy a többi ismert falu közösségei mely templomhoz tartoztak, de feltételezhető, hogy az előbbiektől távolabb lévő, a Virágos-halom délkeleti részén, valamint a Hosszúhát területén ismert települési egységek is rendelkezhetek egy templommal és temetővel, csupán a régészeti nyomait nem sikerült eddig felderíteni. A Virágoshalom területén sűrűsödő Árpád-kori lelőhelyek esetében a templomot – feltéve, hogy volt – valószínűleg a Szegek-Népi dombok lelőhely környékén kell keresni az ott található temető alapján.

⁹⁸ STANCZIK I. 1975. 189; LANGÓ P. 2006. 82; LANGÓ P. 2005. 373.

⁹⁹ LASZLOVSZKY J. 1982. 75.

¹⁰⁰ Kálmán törvénykönyvének 73. cikkelye szerint: „Keresztények temetkezése csakis a templomok kertjében legyen.” (ÍF 2006. 189).

10. kép: Árpád-kori települések, temetők és templomok (fehér kereszttel jelölve) a mai Jászfényszaru bel- és külterületén (A térkép alapja: FODOR F. 1942. 2. sz. melléklet) 1. Csányi pusztá, 2. Barátok tava, 3. Vontatóhalom III., 4. Samsung parkoló / Szőlők alja, 5. Ószőlő II., 6. Béke TSz., 7. Gyékényes II., 8. Gyékényes 4., 9. Béke Tsz., 10. Kozma-part és Kozmadomb, 11. Kaji part, 12. Borjú-járás, 13. Cserhádi tanyák, 14. Boldogi határ, 15. Kőrös-Hosszúhát II., 16. Virágoshalom I., 17. Újszőlő II., 18. Kopasz-domb, 19. Szegek-Népi dombok, 20. Újszőlők-Szőlőkalja II., 21. Újszőlők-Szőlőkalja I., 22. Jászfényszaru határa (A térképen nem szerepel.)

A Jászfényszaru határában található Árpád-kori falvak épületeire és település-szerkezetére vonatkozóan – a feltárások csekély száma miatt – egyelőre kevés információval rendelkezünk. Samsung parkoló lelőhely esetében – ahogy a legtöbb Árpád-kori településen is – különböző szerkezetű, általában részben földbe mélyített, többnyire vesszőfonatos és tapasztott falú, ritkábban feltehetően fából készített falazattal ellátott házakban éltek az emberek. Ezek mellett kültéri kemencék, karámok és különböző rendeltetésű vermek, gödrök voltak megfigyelhetők.¹⁰¹ A feltárt területen egy időben legalább 10–15 ház állhatott. Az épületek helyenként sorokba rendeződtek, melyek egy utcasáv mentén helyezkedtek el. Néhány esetben telekhatárok is jelentkeztek, ami alapján az Árpád-kori településen belül az egyes családoknak meg lehetett a saját állandó területe (portája?), ahol építkeztek. Erre utalhat az is, hogy esetenként a korábbi – feltehetően elhasználadott vagy megrongálódott – ház helyén hozták létre az újabb épületet.¹⁰² A házak tüzelőberendezéseit általában agyagból tapasztott vagy vájt, esetleg kőből

¹⁰¹ BÍRÓ GY. 2015a. 153–162.

¹⁰² BÍRÓ GY. 2015a. 162–166.

felépített kis méretű kemencék alkották, melyek sütőfelületét esetenként kerámiával vagy kavicssal tapasztották ki.¹⁰³ A falu szélén elhelyezkedő kültéri kemencék tetővel védett méretes előterükkel nyári konyhaként sütésre, esetleg füstölésre szolgálhattak, s általában több háztartás közösen használt egy-egy ilyen kemencét.¹⁰⁴

A 11. századi falvak állandósultak, és önálló gazdálkodási egységeket alkottak. A történeti források alapján az államalapítást követően számottevő lehetett a különböző királyi, várispánsági, úri és egyházi tulajdonban lévő birtokokon élő szabad, félszabad és szolgálalelemek termelőtevékenysége.¹⁰⁵ A 13. században a Jászság fűz, nyár, tölgy, szil, kőris ligeterdőkkel és legelőkkel tarkított, nádas, mocsaras vízi világnak adott otthont,¹⁰⁶ ami az állattartásra, vadászatra és halászatra is lehetőséget adott – bár utóbbiakra kevesebb régészeti adat áll rendelkezésünkre. Ekkor még több Árpád-kori településen is fontos szerepet töltött be az állattartás,¹⁰⁷ amire esetenként a feltárások során megfigyelhető pár száz négyzetméteres területet körülölelő karámkok, illetve a feltárt állatcsontok utalhatnak.¹⁰⁸ A földművelésre vonatkozóan nehezebb régészeti nyomokat találni, mivel a szükséges szerszámok ritkán és általában kis számban látnak napvilágot az Árpád-kori településfeltárásokon.¹⁰⁹ Többnyire a tárolóvermek jelenléte, valamint esetleg a növényi maradványok alapján következtethetünk az egykori lakosság ilyen jellegű tevékenységére.¹¹⁰ Ugyanakkor a 13. századra a mezőgazdasági művelés alá vont területek jelentős mértékben növekedtek, ami jól mutatja a földművelés fejlődését.¹¹¹

Az Árpád-kor időszakában még elsősorban háziipar jellegű kézművességről beszélhetünk, a kerámiákat feltehetően helyi eredetű agyagból, saját ízlésük szerint készítették a jászfényszarui határban ismert települések lakói. A 11–13. század folyamán az agyagművesség az éppen aktuális igényekhez és „kerámiadivathoz” igazodva fokozatosan átalakult, formálódott. A korai időszakban általában vörösre, vörösesbarnára égetett, homokos anyagú kerámiákat készítettek, melyek többnyire fazekak voltak. Az eddigi adatok alapján a 12. század folyamán jelent meg a területen a cserépbogrács, míg a csekély számban ismert palackok és nagyméretű tárolóedények – a kutatás jelen állása szerint – már inkább a 12. század végére – 13. századra keltezhetőek. Ekkortájt egy anyagváltás figyelhető meg, a korábban használt, mészből gazdag helyi nyersanyagot egy mészből szegényebb, közettörmelékkel soványított anyagra cserélték, s ekkor jelent meg a térségben a késő Árpád-kor jellegzetes kerámiatípusa, a fehér kerámia.¹¹² Ezt általában

¹⁰³ BÍRÓ GY. 2015a. 161.

¹⁰⁴ BÍRÓ GY. 2015a. 168–170.

¹⁰⁵ BAGI G. 2015. 222–223.

¹⁰⁶ BATHÓ E. – SELMECZI L. – BUSCHMANN F. 2012. 8.

¹⁰⁷ LASZLOVSZKY J. 1982. 75.

¹⁰⁸ LASZLOVSZKY J. 1982. 76; BÍRÓ GY. 2015a. 167.

¹⁰⁹ BÍRÓ GY. 2015a. 167–168.

¹¹⁰ BÍRÓ GY. 2015a. 168.

¹¹¹ BAGI G. 2015. 23.

¹¹² BÍRÓ GY. et al. 2014. 37–38.

fazekak és palackok képviselik, a kis mennyiségben jelenlévő csészék csak a 13–14. században bukkannak fel a jászfényszarui leletanyagban. A korszak fémművességét illetően sajnos kevés adattal rendelkezünk az adott területre vonatkozóan, de általánosan jellemző, hogy az Árpád-kori településeken kevés fémanyag kerül elő, mivel azokat csak szükséghelyzetben – általában támadás esetén, menekülés során – hagyták hátra a falvakban használóik. Az ismert, biztosan az Árpád-korra keltezhető jászfényszarui lelőhelyekről eddig III. Béla érméi, friesachi denárok, bronzgombok,¹¹³ sarkantyú, kulcsok, vaskések¹¹⁴ és egy kardtöredék került elő.¹¹⁵

Jászfényszarui határában már most is több Árpád-kori települést, temetőt és templomot ismerünk, melyek leletanyaga általában illeszkedik a régió tárgyi anyagához, azonban még sok nyitott kérdés maradt, melyekre elsősorban a szisztematikus régészeti kutatás adhat majd választ – remélhetőleg a közeljövőben. Az eddigi történeti és régészeti adatok egy folyamatosan változó, sokszínű településhálózat képét rajzolják ki ezen a vidéken.

Források

GYÖRFFY GY. 1981: Jelentés Julianus második útjáról. Ford.: Györffy György. In: *A tatárjárás emlékezete*. [Bibliotheca Historica] A kötet anyagát válogatta és szerkesztette: Katona Tamás, lektorálta: Györffy György – Szűcs Jenő, a bevezető tanulmányt írta: Györffy György. Budapest: Magyar Helikon, 1981. 102–110.

ÍF 2006: *Írott források az 1050–1116 közötti magyar történelemből*. [Szegedi középkortörténeti Könyvtár 22.] Az előszót írta, a szövegeket válogatta, a kötetet szerkesztette: Makk Ferenc – Thoroczkay Gábor. Szeged: Szegedi Középkorász Műhely, 2006.

MNL HML DL: Magyar Nemzeti Levéltár Heves Megyei Levéltár.

Adattári dokumentumok, adatházisok

GULYÁS A. Z. 2017: Gulyás András Zoltán: Jászfényszarui–Béke TSz. régészeti lelőhely feltárása. Feltárási dokumentáció. Jász Múzeum Régészeti Adattár RAD/197-2018.

KERÉKGYÁRTÓ GY. é. n.: Kerékgyártó Gyula: *Jászfényszarui régészeti lelőhelyei*. Jász Múzeum Régészeti Adattár RAD/17-2017.

F. KOVÁCS P. 2016: F. Kovács Péter: *Jelentés Jászfényszarui-Kopasz-domb lelőhelyen végzett helyszíni szemléről*. Damjanich János Múzeum Régészeti Adattár.

LNy 2019: Közhiteles régészeti lelőhely-nyilvántartás – Jászfényszarui. 2019. júliusi állapot.

Irodalom

BAGI G. 2015: Bagi Gábor: Adatok, megjegyzések Jász-Nagykun-Szolnok megye agrártörténetéhez a honfoglalástól a polgári forradalomig (895–1848). *Tisicum – A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok Évkönyve* XXIV (2015) 221–244.

BAGI G. 1994: Bagi Gábor: Egyházi patrocíniumok, patrocíniumokra utaló településnevek Jász-Nagykun-Szolnok megyében 1526 előtt. *Múzeumi Levelek* 73–74 (1994) 47–52.

BATHÓ E. – SELMECZI L. – BUSCHMANN F. 2012: Bathó Edit – Selmeczi László – Buschmann Ferenc: Élet a jászok földjén. Vezető a Jász Múzeum állandó kiállításához. Szerk.: Bathó Edit – Kiss Erika. Jászberény: Jász Múzeumért Kulturális Alapítvány, 2012.

¹¹³ F. KOVÁCS P. 2016.

¹¹⁴ BÍRÓ GY. 2013. 153.

¹¹⁵ STANCZIK I. 1975. 189.

- BAYERLE G. 1998: Bayerle Gusztáv: *A hatvani szandzsák adóösszeírása 1570-ből*. [Hatvani Lajos Múzeum Füzetek 14.] Hatvan: Hatvani Lajos Múzeum, 1998.
- BELÉNYESY K. – SZEKENI A.: Belényesy Károly – Szekeni Andrea: Jászfényszaru középkori temploma. In: *Szállástól a mezővárosig. Tanulmányok Jászfényszaru és a Jászság múltjáról*. Szerk.: Langó Péter. Jászfényszaru: Fényszaruiak Baráti Egyesülete, 2000. 145–163.
- BÍRÓ GY. 2013: Bíró Gyöngyvér: Árpád-kori település Jászfényszaru–Szőlők-alján. *Acta Universitatis Szegediensis – Acta Iuvenum Sectio Archaeologica Tomus I* (2013) 144–160.
- BÍRÓ GY. 2014: Bíró Gyöngyvér: Többretegű Árpád-kori település Jászfényszaru–Szőlők-alján. In: *A múltnak kútja. Fiatal középkoros régészek V. konferenciájának tanulmánykötete*. [Ferenczy Múzeum kiadványai, A sorozat: Mongráfiák 3.] Szerk.: Rácz Tibor Ákos. Szentendre: Ferenczy Múzeum, 2014. 113–131, 385–397, 454.
- BÍRÓ GY. 2015a: Bíró Gyöngyvér: Árpád-kori településrészt házai és településszerkezete Jászfényszaru határában. *Archaeologiai Értesítő* 140 (2015) 149–176.
- BÍRÓ GY. 2015b: Bíró Gyöngyvér: Árpád-kori fenékbélyeges kerámiák Jászfényszaru–Szőlők alján. Észrevételek a fenékbélyeges edények kérdéséhez. In: *Fiatal Középkoros Régészek VI. Konferenciájának Tanulmánykötete*. [A Szent István Király Múzeum Közleményei – A sorozat 51.] Szerk.: Szöllősy Csilla – Pokrovenszki Krisztián. Székesfehérvár: Szent István Király Múzeum, 2015. 79–98.
- BÍRÓ GY. et al. 2014: Bíró Gyöngyvér – Fintor Krisztián – Raucsik Béla – Wolf Mária – Tóth Mária: Jászfényszaru–Szőlők-alja lelőhelyről származó Árpád-kori kerámiák archeometriai vizsgálata. *Archeometriai Műhely* 2014/XI/1 (2014) 27–38.
- DARÓCZI-SZABÓ M. – TEREI GY. 2011: Daróczi-Szabó Márta – Terei György: Szájjal lefele fordított edények és tartalmuk az Árpád-kori Kána faluból. *Budapest Régiségei* 44 (2011) 198–226.
- FÉK 1962: Fehér Géza – Éry Kinga – Kralovánszky Alán: *A Közép-Duna-medence magyar honfoglalás és kora Árpád-kori sírleletei. Leletkataszter*. [Régészeti Tanulmányok II.] Budapest: Akadémiai Kiadó, 1962.
- FODOR F. 1942: Fodor Ferenc: *A Jászság életrajza*. Budapest: Szent István-társulat, 1942.
- GULYÁS A. Z. 2018: Gulyás András Zoltán: Őskori leletek Jászfényszaru–Kozmaparton. *Tisicum – A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok Évkönyve XXVI* (2018) 69–75.
- GYÁRFÁS I. 1883: Gyárfás István: *A jász-kúnok története. Harmadik kötet. 1301–1542-ig*. Szolnok: Bakos István, 1883.
- HATHÁZI G. 2004: Hatházi Gábor: *A kúnok régészeti emlékei a Kelet-Dunántúlon*. [Opuscula Hungarica V.] Budapest: Magyar Nemzeti Múzeum, 2004.
- KOVÁCS L. 2013: Kovács László: Éremleletes kora Árpád-kori templom körüli temetőkről és templomokról a Magyar Királyságban (1000–1141). Függelék a kaukázusi hunok 7. századi megkeresztelkedéséről. In: *A honfoglalás kor kutatásának legújabb eredményei. Tanulmányok Kovács László 70. születésnapjára*. [Monográfiák a Szegedi Tudományegyetem Régészeti Tanszékéről 3.] Szerk.: Révész László – Wolf Mária. Szeged: Szegedi Tudományegyetem Régészeti Tanszék – Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Magyar Őstörténeti Témacsoport – Martin Opitz Kiadó, 2013. 227–295.
- F. KOVÁCS P. – HOPPÁL K. 2016: F. Kovács Péter–Hoppál Krisztina: *Régészeti kutatások Jászfényszaru határában. Egy szarmata településrendszer részletének feltárása és környezetének felderítése*. Online bejegyzés a Damjanich János Múzeum régészeti osztályának blogján. https://szolnokiregeszet.blog.hu/2016/06/05/regeszeti_kutatasok_jaszfenyszaru_hataraban (Letöltés: 2019.06.20.)
- F. KOVÁCS P. 2016: F. Kovács Péter: *Újabb feltárás Jászfényszarun. Ásatási beszámoló*. Online bejegyzés a Damjanich János Múzeum régészeti osztályának blogján. https://szolnokiregeszet.blog.hu/2016/07/04/ujabb_feltaras_jaszfenyszarun (Letöltés: 2019.06.20.)
- KRISTÓ GY. 1998: Kristó Gyula: *Magyarország története 895–1301*. [Osiris Tankönyvek] Budapest: Osiris Kiadó, 1998.
- LANGÓ P. 2005: Langó Péter: Environment and settlement in the Jászság in the 10th to 14th centuries. „Swampy marchland”: The palaeological evaluation of the Jászság in historical research. In: *Environmental Archaeology in North-Eastern Hungary*. [Varia Archaeologica Hungarica XIX.] Edited by Erika Gál – Imola Juhász – Pál Sümegei. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia Régészeti Intézet, 2005.
- LANGÓ P. 2006: Langó Péter: Régészeti és okleveles adatok a Jászság 10–15. századi településtörténetéhez. *Tisicum – A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok Évkönyve XV* (2006) 77–97.

- LASZLOVSZKY J. 1982: Laszlovszky József: Az államalapítástól a tatárjárásig terjedő kor története. Szerk.: Raczkó Pál. In: *Szolnok megye története a régészeti leletek tükrében. Állandó kiállítás vezetője*. Solnok: Damjanich János Múzeum, 1982. 73–76.
- LASZLOVSZKY J. 2003: Laszlovszky József: Székesegyházak, kolostorok, templomok: középkori egyházi emlékeink régészeti kutatása. In: *Magyar régészet az ezredfordulón*. Főszerk.: Visy Zsolt. Budapest: Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma Teleki László Alapítvány, 2003. 372–377.
- MADARAS L. 2001: Madaras László: Késő népvándorlás kori, X. századi és kora Árpád-kori régészeti lelőhelyek a Jászságban. In: *A Jász Múzeum Évkönyve 1975–2000*. [Jászsági Könyvtár 4.] Jászberény: Jász Múzeumért Alapítvány, 2001. 113–126.
- NEMES G. 1981: Nemes Gerzson: *A Zagyva- és a Tarnavölgy jászkerületi vízügyeinek krónikája 1279–1876*. [Solnok Megyei Múzeumi Adattár 29.] Solnok: Damjanich János Múzeum, 1981.
- PÁLÓCZI HORVÁTH A. 2014: Pálóczi Horváth András: *Keleti népek a középkori Magyarországon. Besenyők, úzok, kunok és jászok művelődéstörténeti emlékei*. [Studia ad Archaeologiam Pazmaniensiae – A PPKE BTK Régészeti Tanszékének kiadványai 2.] Budapest – Piliscsaba: Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészeti- és Társadalomtudományi Kar Régészeti Tanszék, 2014.
- PESTY F. 1978: *Pesty Frigyes kéziratos helynévtárából I. kötet. Jászkunság*. Közzéteszi: Bognár András. Kecskemét–Solnok: Katona J. Megyei Könyvtár, 1978.
- POLGÁR Z. 2007: Polgár Zoltán: Kincslelet friesachi denárokkal Jászdózsáról (Solnok m.). In: *A tatárjárás (1241–42). Kiállítás a Magyar Nemzeti Múzeumban 2007. május 25 – szeptember 30*. Szerk.: Ritoók Ágnes – Garam Éva. Budapest: Magyar Nemzeti Múzeum, 2007. 91.
- PÖLÖS A. 2001: Építőáldozatok. In: *Népi építészet a Kárpát-medencében a honfoglalástól a 18. századig*. [A Jász-Nagykun-Solnok Megyei Múzeumok Közleményei 58.] Szerk.: Cseri Miklós – Tárnoki Judit. Szentendre–Solnok Szabadtéri Néprajzi Múzeum–Jász-Nagykun-Solnok Megyei Múzeumok Igazgatósága, 2001. 467–485.
- SELMECZI L. 2001: Selmeczi László: Egy eltűnt jász település nyomában. In: *A Jász Múzeum Évkönyve 1975–2000*. [Jászsági Könyvtár 4.] Jászberény: Jász Múzeumért Alapítvány, 2001. 127–149.
- SELMECZI L. 2011: Selmeczi László: A Jászság betelepődése és kialakulása. *Zoumuk* 26 (2011) 9–108.
- SELMECZI L. 2012: Selmeczi László: *Az atyák emlékezete. A Kaukázustól a Zagyva-Tarna völgyéig*. [Jászsági Füzetek 49.] Jászberény: Jász Múzeumért Kulturális Alapítvány, 2012.
- SELMECZI L. 2018: Selmeczi László: „Jászok vagyunk, de magyarok” A négy szállási II. sz. jász temető. *A jászok magyarrá válása folyamatának régészeti bizonyítékai*. [Jászsági Füzetek 55.] Jászberény Jász Múzeumért Alapítvány – Jász Múzeum, 2018.
- STANCIK I. 1975: Stanczik Ilona: *Szolnok megyei régészeti adatok Hild Viktor jegyzeteiből*. [Solnok Megyei Múzeumi Adattár 25–26.] Solnok: Damjanich János Múzeum, 1975.
- B. SZABÓ J. 2007: B. Szabó János: *A tatárjárás. A mongol hódítás és Magyarország*. Budapest: Corvina, 2007.
- TAKÁCS K. 2000: Takács Károly: Jászfényszaru nevééről. Föveny és szarm az Árpád-kori forrásokban. In: *Szállástól a mezővárosig. Tanulmányok Jászfényszaru és a Jászság múltjáról*. Szerk.: Langó Péter. Jászfényszaru: Fényszaruiai Baráti Egyesülete, 2000. 131–144.
- WOLF M. 1993: Wolf Mária: Babonás szokások Árpád-kori falvainkban. *Herman Ottó Múzeum Évkönyve* 30–31/2 (1993) 543–559.
- WOLF M. 2018: Wolf Mária: A tatárjárás. Régészeti adatok a tatárjárás történetéhez. *Archaeologiai Értesítő* 143 (2018) 117–150.

Méret: átm: 2,9–3,1 cm

Kor: X. század

Jászfényszaru–Nagy Agyagos / Szeméttelp I.
S:14.

Damjanich János Múzeum

Ltsz: 2016.6.23.1-2.

121. Lószerszámveret

1 darab réz ötvözetből öntött ónozott felületű rozettás lószerszámveret. Ép. Felületén aranyozás nyoma látható.

Méret: átm: 3,1 cm

Kor: X. század

Jászfényszaru–Nagy agyagos / Szeméttelp I.
Szórvány

Damjanich János Múzeum

Ltsz: 2017.6.20.43.

122. Lószerszámveret

1 darab réz ötvözetből öntött ónozott felületű rozettás lószerszámveret. Öntési hibás. Felületén aranyozás nyoma látható.

Méret: átm: 3 cm

Kor: X. század

Jászfényszaru–Nagy-Agyagos / Szeméttelp I.
S-13.

Damjanich János Múzeum

Ltsz: 2017.6.22.1.

123. Lószerszámveret

1 darab réz ötvözetből öntött ónozott felületű rozettás lószerszámveret. Ép. Felületén aranyozás nyoma látható.

Méret: átm: 3 cm

Kor: X. század

Jászfényszaru–Nagy-Agyagos / Szeméttelp I.
Szórvány

Damjanich János Múzeum

Ltsz: 2017.6.20.42.

124. Lószerszámveret

1 darab réz ötvözetből öntött ónozott felületű rozettás lószerszámveret. Ép. Felületén aranyozás nyoma látható.

Méret: átm: 3 cm

Kor: X. század

Jászfényszaru–Nagy-Agyagos / Szeméttelp I.
2. szelvény, szórvány

Damjanich János Múzeum

Ltsz: 2017.6.18.5.

125. Lószerszámveret

1 darab réz ötvözetből öntött ónozott felületű rozettás lószerszámveret. Ép. Felületén aranyozás nyoma látható.

Méret: átm: 3 cm

Kor: X. század

Jászfényszaru–Nagy Agyagos / Szeméttelp I.
Szórvány

Damjanich János Múzeum

Ltsz: 2017.6.20.41.

126. Lószerszámveret

1 darab réz ötvözetből öntött ónozott felületű rozettás lószerszámveret. Öntési hibás. Felületén aranyozás nyoma látható.

Méret: átm: 3 cm

Kor: X. század

Jászfényszaru–Nagy Agyagos / Szeméttelp I.
2. szelvény, szórvány

Damjanich János Múzeum

Ltsz: 2017.6.21.1.

127. Lószerszámveret

1 darab réz ötvözetből öntött ónozott felületű rozettás lószerszámveret. Ép. Felületén aranyozás nyoma látható.

Méret: átm: 3 cm

Kor: X. század

Jászfényszaru–Nagy Agyagos / Szeméttelp I.
2. szelvény, szórvány

Damjanich János Múzeum

Ltsz: 2017.6.18.4.

128. Veret

Kör alakú, kis méretű, préselt, aranyozott ezüst veret.

Méret: átm: 1,3 cm

Kor: X. század

Jászfényszaru–Vontató halom
Szórvány

Damjanich János Múzeum

Ltsz: 2017.22.1.1.

129. Vaskulcs

Kovácsolt vaskulcs két összeillesztett töredéke. A kulcs taraja téglalapszerű, csekély vastagságú, a kulcs szára hengeres formájú, belül üreges (csőszerű), míg a kulcs fejének megmaradt része egy kampóhoz hasonló alakú – eredetileg talán szív- vagy ovális formájú lehetett.

Méret: h: 6,8; fej h: 2,5; fej sz: 2 cm; a szár vonalától, taraj h: 1,8; taraj sz: 1–1,4 cm

Kor: XI.–XII. század

Jászfényszaru–Samsung parkoló (J-N-Sz m.),
Kertész Róbert ásatása

Damjanich János Múzeum

Ltsz: 2012.2.107.13.

Irodalom: BÍRÓ GY. 2014

130. Sarkantyú

Kovácsolt vas sarkantyú ívelt szárral, két-két lyukkal ellátott, téglalap alakú 1,7 cm-es rögzítőlappal és gúla alakú tuskével. Az egyik rögzítőrésze letört, a másiknak fele/kétharmada maradt meg.

Méret: száraz h: 9; száraz távolsága: 11,5 cm; túske h: 1,5; túske átm: 1,2 cm

Kor: XII. század első fele

Jászfényszaru–Samsung parkoló (J-N-Sz m.), Kertész Róbert ásatása

Damjanich János Múzeum

Ltsz: 2012.2.144.5.

Irodalom: BÍRÓ GY. 2013; BÍRÓ GY. 2014

Fotó: BÍRÓ Gyöngyvér

131. Vaskés

Kisméretű, kovácsolt vaskés korrodálódott pengéje. Egyszerű, enyhén ívelt penge, közép-ső állású nyéltúske maradványával.

Méret: h: 6,5; lnsz: 1,2 cm

Kor: XII.–XIII. század

Jászfényszaru–Samsung parkoló (J-N-Sz m.), Kertész Róbert ásatása

Damjanich János Múzeum

Ltsz: 2012.2.45.14.

Irodalom: BÍRÓ GY. 2014

132. Bogrács-töredék

Világosszürkés-sárgás-barna anyagú, helyenként sötétbarna foltosra égetett, homokkal és apró kavicsal soványított, kézi korongon készített, kisméretű bogrács oldaltöredéke a peremrésszel. A külső oldalon négy, kisméretű pecsétgyűrűvel benyomott, háromszögek és átlós vonalak alkotta sorminta helyezkedik el.

Méret: m: 11,1; sz: 8; v: 0,5–1,6 cm

Kor: XII. század

Jászfényszaru–Samsung parkoló (J-N-Sz m.), Kertész Róbert ásatása

Damjanich János Múzeum

Ltsz: 2012.2.151.1.

Irodalom: BÍRÓ GY. 2013; BÍRÓ GY. et al. 2014; BÍRÓ GY. 2014

133. Fazéktöredék

Szürke anyagú, felületén sötétszürke foltos, homokkal és apró kavicsal soványított, kézi korongon készült, vékonyfalú edény váll-töredéke a peremrésszel. Pereme kihajló, belső fele finoman ívelt, széle lekerekített. A perem belső oldalán változó amplitúdójú háromszoros hullámvonalköteg fut, amelyből éppen az eleje és a végső szakasz találkozása maradt meg a töredéken. A külső oldalon hullámvonal- és vonalköteg váltja egymást.

Méret: m: 10,5; lnsz: 13,5; v: 0,4–0,6 cm

Kor: XII.–XIII. század

Jászfényszaru–Samsung parkoló (J-N-Sz m.), Kertész Róbert ásatása

Damjanich János Múzeum

Ltsz: 2012.2.146.1.

Irodalom: BÍRÓ GY. 2013; BÍRÓ GY. 2014

Fotó: BÍRÓ Gyöngyvér

134. Fenékbélyeges aljtöredék

Világosbézsre égetett fazék teljes, töredékekből összeillesztett alja. Fenékbélyege kettős körbe foglalt, aszimmetrikus szárú kereszt.

Méret: fá: 12 cm

Kor: XII.–XIII. század

Jászfényszaru–Samsung parkoló (J-N-Sz m.), Kertész Róbert ásatása

Damjanich János Múzeum

Ltsz: 2012.2.70.4.

Irodalom: BÍRÓ GY. 2015b

135. Fenékbélyeges aljtöredék

Világosszürkés-fehér anyagú, helyenként foltokban világosrózsaszín és világosbarna árnyalatú, homokkal és apró kavicsal soványított, finom anyagú, nagyon vékonyfalú, kézi korongolt fazék aljtöredéke. A fenék közepén kb. 5,2 cm átmérőjű, virágalakú fenékbélyeg három szirmának részlete látszik. A töredék falának belső oldalán, középtájon

0,15 cm átmérőjű lyuk látható. A fenék többi részén helyenként deszka lenyomata vehető ki.
 Méret: fá: 10,5 cm
 Kor: XII.–XIII. század
 Jászfényszaru–Samsung parkoló (J-N-Sz m.),
 Kertész Róbert ásatása
 Damjanich János Múzeum
 Ltsz: 2012.2.45.33.
 Irodalom: BÍRÓ GY. 2014; BÍRÓ GY. et al. 2014; BÍRÓ GY. 2015b

136. Fenékbélyeges aljtöredék

Sárgás-, szürkés-fehér, csigavonallal díszített edény (feltehetően fazék) aljtöredéke, három függőleges és három vízszintes vonal alkotta ráccsal kitöltött kör alakú fenékbélyeggel.
 Méret: fá: 9 cm
 Kor: XII. század vége – XIII. század
 Jászfényszaru–Samsung parkoló (J-N-Sz m.),
 Kertész Róbert ásatása
 Damjanich János Múzeum
 Ltsz: 2012.2.32.6.
 Irodalom: BÍRÓ GY. et al. 2014; BÍRÓ GY. 2015b
 Fotó: BÍRÓ Gyöngyvér

137. Fazék

Szürkés-fehérré égetett, finom anyagú, kézi korongolt, nyúlánk, vékony falú, tagolt peremű, oldalán erősen bekarcolt csigavonallal díszített, helyenként töredékes fazék. Alja lyukas, ha volt is fenékbélyeg, az mára hiányzik. A tárgy sérült, a pereme részben letört, alja hiányos, repedt, az oldalán egy helyen kitört.
 Méret: m: 18,4; pá: 12,75; lnsz: 12,63; fá: 8,83; v: 0,63 cm
 Kor: XII. század vége – XIII. század.
 Jászfényszaru–Samsung parkoló (J-N-Sz m.),
 Kertész Róbert ásatása
 Damjanich János Múzeum
 Ltsz: 2012.2.161.1.

138. Fazék

Fhérré égetett, finom anyagú, kézi korongolt, nyúlánk, vékony falú, tagolt peremű, széles közökkel bekarcolt csigavonallal díszített, teljesen ép fazék. Alján körbe foglalt, vonalak alkotta fenékbélyeg látható. A kör közepén ehhez az egyenes vonalhoz további két (vagy három?) rövidebb vonal csatlakozott, melyek a kör szélétől indultak, ezáltal körcikket képeztek. A fenékbélyeg szélén egy picike, kb. 2–3 mm széles és 7–8 mm hosszú rés látható, amely még az edény aljának belső falán is jól kivehető.
 Méret: m: 19,2; pá: 13,6–13,9; lnsz: 14,1; fá: 9,4; v: 0,4 cm
 Kor: XIII. század
 Jászfényszaru–Samsung parkoló (J-N-Sz m.),
 Kertész Róbert ásatása
 Damjanich János Múzeum
 Ltsz: 2012.2.122.1.
 Irodalom: BÍRÓ GY. 2015b

139. Fazék

Fhérré égetett, finom anyagú, kézi korongolt, nyúlánk, vékony falú, tagolt peremű és széles közökben bekarcolt csigavonallal díszített, kiegészített fazék. Alján fenékbélyeg: egy kör közepén egy négyzet kapott helyet, amelyet két, egymást merőlegesen metsző vonal tagol négy részre. A négyzet sarkai közel vannak a körvonalhoz, de nem érintik azt. Az edény alján ezen kívül egy szándékosan áttört, kb. 1–2 cm széles és 4–5 cm hosszú nyílás látható.
 Méret: m: 19,2; pá: 13,6–13,9; lnsz: 14,1; fá: 9,4; v: 0,4 cm
 Kor: XIII. század
 Jászfényszaru–Samsung parkoló (J-N-Sz m.),
 Kertész Róbert ásatása
 Damjanich János Múzeum
 Ltsz: 2012.2.94.5.
 Irodalom: BÍRÓ GY. 2015b
 Fotó: BÍRÓ Gyöngyvér